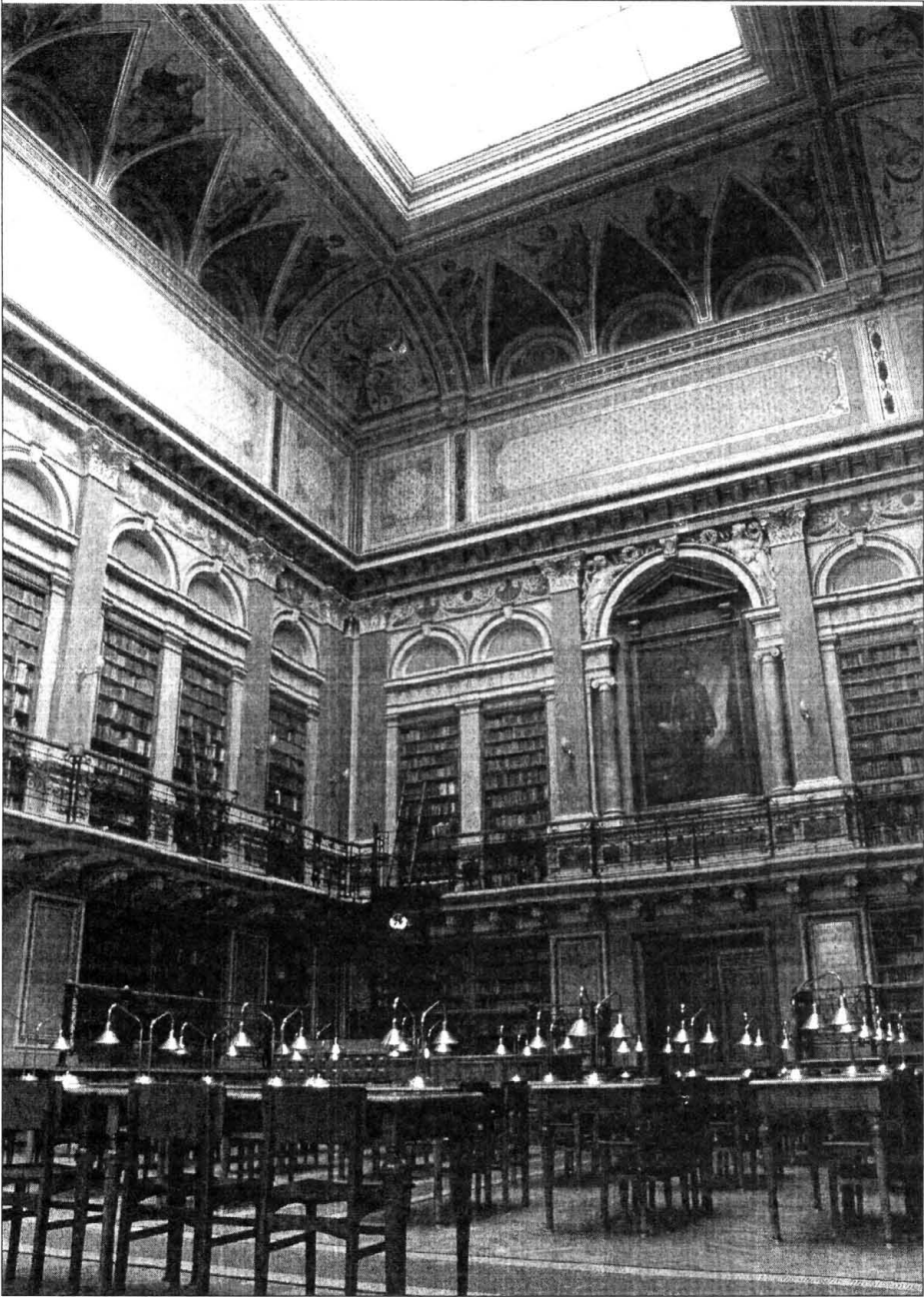

KÖNYV KÖNYVTÁR KÖNYVTÁROS

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

15. évfolyam 4. szám

2006. április

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Mezey László Miklós–Vajda Kornél:** „Totális átalakulásban vagyunk. immáron csaknem tíz éve”. Beszélgetés Szögi Lászlóval, az ELTE Egyetemi Könyvtár főigazgatójával 3

Fórum

- Folyóirataink 11
Jáki László: Folyóirataink jelene és jövője 12

Műhelykérdések

- Pegán Anita:** Győrben márciusban 15
Szalai Gáborné–Gáncsné Nagy Erzsébet–Tóth Máté: Egy új könyvtári szolgáltatásról – három tételben 24
Nemes Erzsébet: Több mint statisztika 33
Kovács Beatrix: A könyvtárak és az elektronikus információszabadság 41
Poprády Géza: A MOKKA a Google-ban 50

Konferenciák

- Giczi András Béla–Szabó Tamás Péter:** Információ, innováció, felelősség 52

Perszonália

- A magyar könyvtártügy Mädchen für alles-e 56

Könyv

- Bartók Györgyi:** Körmend IV. Bélától napjainkig – helytörténeti lexikonban 59

From the contents

László Miklós Mezey–Kornél Vajda: Interview with László Szögi, Director-General of the Budapest University Library (3)

Szilvia Szalai–Erzsébet Gáncs-Nagy–Máté Tóth: Starting mobile library services in Győr-Moson-Sopron county (24)

Erzsébet Nemes: The Library and Archives of the Central Statistical Office (33)

Cikkeink szerzői

Bartók Györgyi, a Könyvtári Intézet munkatársa; *Gáncsné Nagy Erzsébet*, a győri Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese, *Giczi András Béla*, a Külügyminisztérium Könyvtárának munkatársa; *Jáki László*, a Könyv és Nevelés felelős szerkesztője; *Kovács Beatrix*, az Egészségügyi Stratégiai Kutatóintézet szakkönyvtárának munkatársa; *Nemes Erzsébet*, a KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat főigazgatója; *Pegán Anita*, az Országgyűlési Könyvtár osztályvezetője; *Poprády Géza*, az OSZK ny. főigazgatója; *Szabó Tamás Péter*, az MTA Nyelvtudományi Intézetének munkatársa; *Szalai Gáborné*, a győri Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár munkatársa; *Tóth Máté*, a Könyvtári Intézet munkatársa

Szerkesztőbizottság:

Bartos Éva (elnök)

**Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária, Győri Erzsébet,
Kenyéri Kornélia, Poprády Géza**

Szerkesztik:

Mezey László Miklós és Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;

Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Bartos Éva**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpás István**

Nyomta az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., Budapest

Felelős vezető: **Freier László**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói fv.

Lapunk megjelenését támogatta a

Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

Nemzeti Kulturális Alapprogram

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 4440 forint. Egy szám ára 370 forint

HU-ISSN 1216-6804

„Totális átalakulásban vagyunk, immáron csaknem tíz éve”

Beszélgetés Szögi Lászlóval,
az ELTE Egyetemi Könyvtár főigazgatójával

– *Az Egyetemi Könyvtárnak újabban főhivatású PR-menedzsere van. Alig múlik el hét, hogy ne kapnánk tőle „infókat” arra nézvést, megint mivel állt elő a könyvtár, milyen újdonságok vannak nálatok. A felületes szemlélő számára is úgy tetszik, a sokáig mozdulatlanak látszó könyvtár igen intenzív és nagyszabású vállalkozásokba kezdett. Mik voltak és mik lesznek a legfőbb célkitűzések? Mik e változások legfőbb okai? Mi történik az Egyetemi Könyvtárban és miért?*

– Totális átalakulásban vagyunk, immáron csaknem tíz éve. Erre az átalakulásra a körülmények kényszere hajtott, de én tudatosan és nagyon határozottan föl is váltaltam. Szükség volt a változásokra, hiszen annak az időszaknak – ez mintegy 1950-től a nyolcvanas évek végéig, a rendszerváltozásig tartott – amikor az Egyetemi Könyvtárnak meghatározott karaktere, jól bevált funkciórendszere és munkastílusa volt, egyszeriben vége szakadt. „Válságok”, megakadások persze voltak korábban is, például a metróépítés és a vele járó galibák, az épület felújítása stb., de azért a könyvtár megtartotta hagyományos szerepét. Mindennek egyszeriben vége szakadt a nyolcvanas évek végén. Igen röviden összefoglalva a legfőbb tényezőket, amelyekről persze a későbbiekben bővebben is szólnék: berobbant ugye az informatikai forradalom, szükség volt arra, hogy az egyetemi könyvtári hálózat egy teljes integrált rendszert valósítson meg. Ettől függetlenül is meg kellett határozni, mi lehet, mi kell hogy legyen egy egyetemi könyvtár funkciója a XXI. században. Aztán célul tűztem ki azt is, hogy a könyvtár, amelynek olyan értékei vannak, hogy ezek révén kiemelkedő helye és szerepe lehet a magyar és a nemzetközi könyvtári és tudományos életben, ezeket az értékeket számba vegye, olyan helyzetbe kerüljön, hogy fel tudja őket mutatni. Végül – a fentiek következtében is – át kellett, át kell alakítani a könyvtár egész belső struktúráját.

– *Talán a leghelyesebb, ha e pontosan felsorolt momentumok mentén haladunk. Hadd kérjünk meg arra, hogy rendre kifejtsd mindazt, amit előljáróban röviden összefoglaltál!*

– Hozzánk igen későn köszöntött be az informatikai forradalom. Szegedhez, Debrecenhez képest mintegy nyolc év késéssel, 1995 körül. Számos oka volt ennek. Mindenekelőtt az, hogy a mi intézményünkben volt vele szemben bizonyos idegenkedés. Említettem, hogy igen jól beváltak, „öröknek” tűnt az Egyetemi Könyvtár hagyományos szerepe, munkastílusa. De nem volt igazi kezdeményezőkétség sem az új dolgok beindítására. És persze súlyosan esnek latba a „külső” körülmények is.

Amint jól tudjátok, az egész egyetem rendszere megváltozott. Régi karok tűntek el, újak keletkeztek, szinte állandó volt a költözés és a vele járó bizonytalanság. Hiszen aki tudja, hogy fél év múlva egészen más helyen lesz, nemigen fog informatikai kérdéseken tőprengeni. Költözés előtt, közben és közvetlenül utána aligha telepíthető adekvátan egy integrált informatikai rendszer. Elbocsátások is voltak, és nemcsak a kisebb kari és intézményi könyvtárakból, de a központi könyvtárból is. A rendszer kiépítését gátolta az is, hogy mérhetetlenül sok kis könyvtár volt az ELTE-n. A rendszerváltás idején mintegy százhusz könyvtár működött nálunk. Nos, a késlekedésnek ezeket az okait, egyiket a másik után, sikerült leküzdeni. Ma már kevesebb, mint a felére csökkent, ötvenre szűkült a könyvtárak száma, ami – azt hiszem – teljesen megfelel egy modern egyetem struktúrájának. Az elmúlt években eljutottunk oda, hogy a mai nyolc karból immáron ötben működik az integrált rendszer. Csak a későn jöttek maradtak ki, a Tanító- és Óvóképző Főiskolai Kar, a Gyógypedagógiai Főiskolai Kar, valamint a Pedagógiai és Pszichológiai Kar. Ezek ugyanis más rendszert használnak. Egyébként is megjegyezném – számos fontos konzekvenciája van –, hogy a mai felsőoktatási rendszerben a karok nagy mértékben függetlenek, hiszen az egyetem decentralizált. Hogy azután mikor sikerül a még meglévő akadályokat elhárítani, az persze idő, pénz és akarat kérdése is. Az egyetem és a központi könyvtár vezetésén nem múlik. Örülök annak is, hogy minden kar kinyilvánította, hogy be kíván kapcsolódni az integrált rendszerbe. Nehéz munkát végeztünk, és még sok munka áll előttünk, de azért némi elégedettséggel mondhatom, hogy túlléptünk a 450 ezer rekordon. Mondhatjátok persze, hogy ez nem is olyan sok, hiszen az egész egyetemen mintegy két és félmillió könyvtári dokumentum található. De a modern állománynak, ha nem is a többsége, de igen jelentős hányada benne van ebben 450 ezerben. Persze messze állunk még attól, hogy az ideálisnak tartott ötven-hatvan százalékot elérjük.

– *Említetted, hogy meg kellett határozni, át kellett gondolni, hogy mi a helye, a szerepe a XXI. században egy egyetemi könyvtárnak. Mire jutottatok, mire jutottál?*

– Nos, nem általános eredmény kieszeléséről volt szó, hanem arról, hogy a mi egyetemi könyvtárunk helyét, szerepét határozzuk meg századunk elején, a magyar könyvtárügyben is, a magyar tudományosságban is. Az informatikáról beszéltünk eddig. Az elektronika, az informatika, az internet átalakította a könyvtári, könyvtárhasználati szokásokat is, méghozzá radikálisan. Régi professzorok szívesen nosztalgáznak, ha belépnek a mi régi nagyolvasónkba. Elmondják, hogy melyik asztalnál ültek, melyik művüket melyik sarokban dolgozták ki. Egyik elődöm, Mátrai László is hosszan ír visszaemlékezéseiben arról, melyik nagy tudósak hol volt a „helye”, kik látogatták a nagyolvasót. Mára azonban a helyzet tökéletesen megváltozott. Kezdjük azzal, hogy annak a kutatási módnak, amikor a tudós egész napját a könyvtárban vagy a levéltárban töltötte, amikor a kis kutatószobákban vagy a nagyolvasókban kis műhelyek, alkotó-kutató társaságok jöttek létre, immáron végérvényesen vége van. A tudós, a kutató bejön az információért, sietve kikéri, megtudakolja, majd még inkább sietve távozik. Másolatokkal, webhelyekkel beéri, adatházisok adataira kíváncsi. Legtöbbször persze nem is a professzor jön be, hanem az adjunktusát, tanársegédét küldi be, megüzelve, mire is lenne szüksége. Természetes ez, de óriási következményei vannak a könyvtár kialakítását illetően. És persze mindez nem csupán a kutatókra, tudósokra, professzorokra jellemző. A diákok

nem kevésbé elszoktak attól, ami régen mindennapos volt, hogy beülnek a könyvtárba, és ott jegyzetelnek naphosszat. Az anyaggyűjtésre rendkívül kicsiny időt fordítanak ők is, azonnal kézbe akarják kapni, amire szükségük van, és aztán rohannak máshová. Illetve, ha megtelepszene, ha „belakják” a könyvtárat, akkor az egészen más okokból és más módon történik. Nagyon fontos számukra a közösségi életforma, a könyvtár találkahely, nagy beszélgetések, összejövetelek helyszíne, amihez persze megfelelő terek, megfelelő infrastruktúra szükséges. Büfék, társalgók, hatalmas szabadpolcos terek, ahol böngészni lehet. Sokfelé járok Európában, és igen sok olyan könyvtárat ismerek, amelyek mindezt nyújtani tudják. Az egyik legmodernebb, legszebb, legkorszerűbb hazai könyvtár, a FSZEK Központi Könyvtára mindezt a legmagasabb szinten képes adni. Az Egyetemi Könyvtár semmiképp. Nemcsak azért nem, mert sokkal kevesebb a pénze, mert nem úgy finanszírozzák, mint a főváros a FSZEK-et, hanem egyszerűen építészeti okokból. Nálunk ilyenmire egyáltalán nincs hely. De az új könyvtárhasználati szokásokhoz tartozik az is, hogy a könyvtár legyen közel, igen közel az egyetemi, kari épülethez. A hallgatóság igényli azt, hogy tőle hűsz méterre legyen a könyvtár, ne kelljen egy órát villamosoznia. Nos, ezt az igényt a kari és az intézeti könyvtárak tudják kielégíteni. A hatalmas építkezések, költözések, átszervezések során minden karon létrehozták ezeket az intézményeket. Mindebből nekünk is le kellett vonni a megfelelő következtetéseket. Az olvasótermünk látogatottsága egyre csökkent. Az már tarthatatlan volt, hogy – vizsgaidőszakon kívül – négy-öt hallgató ült a nagyolvasóban és három-négy könyvtáros felügyelt rájuk. Számítógép pedig az egész teremben egyetlen egy volt, a könyvtáros előtt. Ez a rendszer működésképtelennek bizonyult. Bezártuk tehát a nagyolvasót, illetve átalakítottuk a XVIII. századi gyűjtemény tárává, ami látvány szempontjából is óriási érték. De természetesen nem múzeumot akartunk létrehozni, hanem egy konferencia- és kiállítótermet. Megszüntettük a második emeleti kiállításainkat, levittük a vitrineket, amelyek így megfelelő millióbe kerültek, mobilizáltuk az asztalokat (addig lecsavarozva álltak), szóval konferenciák, kiállítások, tudományos programok helyszínévé alakítottuk a termet, és eközben az első emeleten, a volt szakolvasókat és a katalógusok helyiségeit átalakítva, összesen hetvenhat férőhellyel új olvasói teret alakítottunk ki. Növeltük a szabadpolcok számát, persze még így is nagyon kevés van, de – említettem – építészeti okokból mi sohasem létesíthetünk óriási tereket, ahol az olvasó szabadon barangolhat, böngészhet. Irodalom- és történettudományi, valamint vallástudományi, illetve egy általános olvasótér van, ide koncentráltuk az informatikát is. Ide hoztuk a számítógépes szolgáltatásokat, hogy egy helyen lehessen hozzájutni a könyvhöz, a hagyományos információforrásokhoz és az adatbázisokhoz, elektronikus dokumentumokhoz. Folyamatosan igyekszünk növelni a szabadpolcok számát, lépcsőket építünk a galériákhoz, egyúttal azonban folyamatosan korszerűsítjük is a szabadpolcos állományt, feltöltjük modern anyaggal, és például szervezünk egyetemi és felsőoktatási különgyűjteményt is, remek anyagunk van hozzá.

– *Mondottad, hogy a könyvtár kiemelkedő értékekkel rendelkezik, és hogy ezeket nemcsak megővni szükséges, de a nyilvánosság elé is kell tární. Ebben a vonatkozásban miről számolhatsz be?*

– Hogy az Egyetemi Könyvtárnak csodálatos kincsei vannak, köztudott. De éppen ezért szükség van arra, hogy ez az óriási érték közkinccsé váljék, hogy

belekerüljön a nemzetközi tudományos tudatba is. Elindítottunk egy hatalmas munkafolyamatot, leválasztottuk, illetve folyamatosan leválasztjuk a teljes 1800 előtti könyv- és dokumentumanyagot. Sok kollégánk ezt egyszerűen lehetetlennek tartotta, hiszen óriási mennyiségről van szó. Kétségtelen, maga a leválogatás el- tartott négy egész esztendeig. De most már kitűnően látható, hogy ez nemcsak értékmentő munkát volt, de egyúttal felfedező jellegű is. Nem kevés olyan munkát találtunk, ami egyáltalán nem volt állományba véve. Felhőborítónak tűnhet ez, de meg is lehet érteni. Nem csoda egy ekkora gyűjteményben, hogy akadtak olyan munkák, amelyeket – ilyen vagy olyan okból – nem tudtak feldolgozni, és így félretették őket. Így járt néhány héber nyelvű kiadvány is. Persze nem ez volt a jellemző, de ezt is meg kellett említenem. Mi aztán szép fokozatosan, először a tizenhatodik, majd a tizenhetedik, végül – rohammunkában, tavaly nyáron – a tizennyolcadik századi anyagot is leválogattuk. Tudnivaló, hogy külső raktárunk is van, végig kellett tehát mennünk a belső és külső raktárakon, a szakjelzetes állományon csakúgy, mint a numerus kurrensen, és az egészet együtt feltárni. Persze tudni kell, hogy anyagi helyzetünk egy csepp sem rózsás. Ennek ellenére, részint saját erőből, részint minisztériumi támogatásból sikerült olyan raktárakat kialakítanunk, amelyek – a klimatizáció kivételével – korszerű körülményeket biztosítanak, és ahová elhelyezhettük a legértékesebb állományrészeket. A tizennyolcadik századi anyag természetesen a volt nagyolvasóba került, erről már beszéltem. Biztonságban van tehát mintegy 130 ezer könyv, a kéziratokkal, folyó- iratokkal együtt 230 ezer dokumentum. Természetesen nemcsak nálunk vannak értékes, ritka, régi könyvek, dokumentumok, hanem a kari és intézeti könyv- tárakban is. Ezek felmérése, lajstromozása is megtörtént. Nyilvánvaló, hogy a legtöbb, a döntő mennyiségű anyag azért a központi könyvtárban található. Nem csoda, hiszen az OSZK után az Egyetemi Könyvtár a legnagyobb régi könyves gyűjtemény Magyarországon. Ezt védeni kell, és feldolgozását maximálisan korszerűsíteni. Erre a célra hoztam létre a Régi Nyomatványok osztályát, és persze változatlanul működik a Kézirattár is. A két osztály közt a gyűjtőkört gondosan elhatároltuk. Az RMK a kézirattárnál maradt, az ősnymtatványok úgyszintén, ezt a hagyományok kívánják így. Ami a nagyságrendet illeti: a tizenhatodik szá- zadi anyag tízezer dokumentum. Mind a tízezer, a teljes anyag bekerült egy elekt- ronikus katalógusba, és készül az OSZK-val egyeztetett legmodernebb feldolgo- zása, amit betehetünk majd az európai nagy adatbankba is. Minden címlapot és illusztrációt digitalizálunk, és betesszük a leltári adatok mellé a digitalizált képe- ket, amelyek így az interneten elérhetővé válnak. Már most látszik, hogy hatalmas az érdeklődés iránta. Sok meglepetés is ért minket a feldolgozás során. Termé- szetesen tudtuk, hogy mink van, de számos új adatra, tényre derült fény például posszeszorok, illusztrációk tekintetében. Két embert állítottam rá a tizenhetedik századi anyagra, a tizennyolcadik századié még egyelőre nem kezdődött meg. Ez majd egy tízéves program lesz. Legalábbis szeretnénk eljutni addig, hogy a XVI. és XVII. századi anyag teljesen fel legyen dolgozva, a XVIII. századival még utódainknak is lesz dolga.

Olyan állomány ez, amit még messze nem ismernek a könyvtári és a tudom- ányos világban. Senki nem vitatja jelentőségét, hiszen ez az egyetem, az egyet- em vezetése számára presztízszt is jelent. Ha külföldi vendégek jönnek – márpedig gyakran jönnek –, hozzánk hozzák el, és nemcsak a közelség miatt, hanem első-

sorban azért, mert két nap alatt minden igényt kielégítő, bámulatot kiváltó tematikus kiállítást rendezhetünk anyagunkból. Nagy érték az, amit így az egyetem fel tud mutatni, de ez sajnos, nem jelenti egyúttal azt is, hogy megfelelően támogatnának anyagilag is. Szomorú dolog, hogy az elmúlt három évben már a minisztériumtól sem kaphattunk támogatást. Korábban, 2002-ben és 2003-ban még igen. Ma már, akár technikára, akár – mondjuk – tűzvédelemre pályázunk, azt a választ kapjuk, hogy nincsen pénz. Én igen szomorú dolognak tartom, hogy a nemzeti kulturális örökségnek ez a kiemelkedően fontos és értékes része minimális összegben sem részesülhet.

– *És mi a helyzet a többi anyaggal? Az állományok azokkal a részeivel, amelyeket nem kellett leválogatni?*

– Már tavaly nyáron megkezdtük ezeknek az állományrészeknek a rendberakását és revízióját is. És itt álljunk meg egy pillanatra. Igen nagy dologról van szó, izgalmas szakmai kérdésről. Ez a könyvtár nemsokára 450 éves lesz. 2011-ben üli jubileumát. És ebben a könyvtárban, ez alatt a négyszázötven év alatt soha nem volt még teljes körű revízió. Részrevíziók természetesen voltak. De hát hatalmas átalakulások is voltak, világháborúk, forradalmak, számos rekonstrukció stb. Külső raktárakba és raktárakból is költözködtünk, és el lehet képzelni, mit jelent mindez a több mint másfélmillió állomány esetében. Nem az elődeimet bírálom, de iradatlanul nehéz mindezt egy ilyen hagyományú és történetű könyvtárban végigvinni. Három éve elkezdtük a numerus kurrens állomány teljes körű revízióját, és ma a munka legvégén járunk. Most már fogjuk tudni, hogy mi hiányzik az 1951 utáni állományból. Most épp a hiánylisták összeállítása folyik. Meg kell mondanom azt is, hogy nem elhanyagolható szempont, mely szerint ez egy kölcsönző könyvtár. És ugye a hallgatók sokszor nem hozzák vissza a kikölcsönzött munkákat. De a professzoroknál is gyakran húsz évig „lakik” kint a könyv, és bizony nem könnyű egy akadémikus professzort arra felszólítani, hogy ugyan hozza már vissza a kikölcsönzött műveket. Igen nagy eredmény lesz, ha a revíziónak ez a része lezárul. Akkor hozzáfoghatunk a szakjelzetes állományrész revíziójához. Minden mű, ami 1800 előtt keletkezett, teljesen védve van, le van számolva, és olyan raktárban található, ahonnan nem tűnhet el. Ez az állományrész természetesen nem is kölcsönözhető. Hátra van még mindaz, ami 1800 utáni és nincs benne a numerus kurrens leltárban. Jelentős, igen jelentős mennyiség ez. Nem holnapra végzünk vele. De – hogy úgy mondjam – a munka eleje és vége immár elvégeztetett.

Sokan és sokszor bírálták az Egyetemi Könyvtárat azért, hogy azt sem tudja, milyen állománya van. Hiszen nem ritkán előfordult, hogy a katalógusban megtalált könyv a raktárban nem találtatott. A revízió végeztével ilyen már nem fog előfordulni. De persze érdemes azt is meggondolni a bírálatok megfogalmazása kapcsán, hogy nem egy kétszázéves állományú – mondjuk – megyei könyvtárról van itt szó, amelyben amúgy is döntően csak modern könyvek fordulnak elő. Ebben a könyvtárban a XI. századból is vannak könyvek.

– *Igen népszerűek a könyvtár kiállításai. Tanúskodnak erről nemcsak a látogatók számát bemutató kimutatások, de a közhangulat is. Sokan és kedvvel járnak ide – kiállításnézőbe. A tudományos közvélekedés sem akárhol tart számon néhány „vernissage”-t. Szólnál tevékenységeteknek erről az oldaláról is?*

– Mondottam, hogy van bizonyos kulturális központ szerepünk. Kincseink vannak, és ezeket mutogatni is szeretnénk. A nyilvánosság elé bocsátani is vágyánk, de felkéréseink is vannak, például vendégek esetében. Eldöntöttük, hogy kéthavonta új kiállításokkal állunk elő. Hogy a kiállítótermünk új, arra már utaltam. Többségében belső, vagyis saját anyagból való kiállításokról van szó, de éppen nem riadunk (eddig sem riadtunk) vissza attól, hogy „hozott”, külső anyagból dolgozzunk. Én ezt szakmai szempontból is igen fontosnak tartom, de van egy olyan oldala is a dolognak, hogy ez a „műfaj” hoz valamennyi pénzt. Anyagilag is rá vagyunk utalva-szorítva. Többek közt ezért is vettünk fel „piáros” munkatársat, hogy az értékeinket kellőképpen tudjuk propagálni. Ez ma már elengedhetetlenül fontos. Rendezünk – lent az aulában – kamarakiállításokat is. Hogy – amint mondjátok – jó a „sajtója” a dolognak, annak nagyon örülök.

– *Az ELTE könyvtára nemcsak könyvtár, hanem múzeum is. És ráadásul levéltár. Miként áll össze mindez? Hiszen különböző típusú, hagyományú intézményekről van szó?*

– Pontosítsunk. Az ELTE Könyvtár és Levéltár jogilag két külön intézmény. Persze személyi szimbiózisban, mivel én vagyok mindkettő igazgatója. Történelemsz-levéltáros vagyok, mindkettő igen közel áll a szívemhez. De van bizonyos reális kapcsolat is a két intézmény között. Az egyetem levéltára elköltözött a Ludovika térről, egy része itt, ebben az épületben kapott helyet, más része az egyetem nagylelkű támogatása révén a Maglódi úton kapott egy új, remek épületet. A két intézmény igen szorosan együttműködik egymással, de azért jogilag két külön entitásról van szó. Magam úgy gondolom, hogy nagyon helyes, ha egy ekkora, ilyen színvonalú egyetemnek van könyvtára, levéltára és múzeuma. Nos, múzeuma még nincs, de – latensen – épülőben van. A fontos az, hogy egyrészt az e közgyűjtemények közötti minél szorosabb és intenzívebb együttműködést valósítsuk meg, másrészt ügyeljünk arra, hogy nem teljesen kompatibilis rendszerekről, intézményekről van szó. Személyemben találkoznak ugyan, de gondosan ügyelek arra, hogy mindegyik intézmény a saját érdekeire is nagyon figyeljen, hogy éppen saját profiljaik minél teljesebb kidolgozása miatt tudjanak minél szorosabban együttműködni. Egy szubjektív megjegyzés: amikor különböző levéltári karrierlehetőségek nyíltak meg előttem, én – nagyon tudatosan – ezt a posztot vállaltam el. Harminc éve tanítok az ELTE-n, fő kutatási területem a felsőoktatás-történet, tehát az én belső szívügyeim azok az intézmények, amelyekről szóltunk, és amelyek az ELTE intézményei. A kutatási időm rovására is nagyon sok időt áldozok rájuk, de hát óriási értékű gyűjteményekről van szó, és ezeknek a rendbehozatala gyönyörű feladat. Szeretném, ha mind a könyvtár, mind a levéltár, és a jövőben nyilván megalakuló múzeum is például értékű intézmények lennének.

– *A NKÖM Könyvtári Főosztályának vezetőjével, Skaliczki Judittal készített interjúnkban föltettünk egy, a felsőoktatási könyvtárakkal kapcsolatos kérdést is. A főosztályvezető asszony – többek közt – a következőket mondta: „...igaz, hogy hiányzik egy átfogó, a felsőoktatási könyvtárakra érvényes fejlesztési stratégiai koncepció. Nem rendezett a könyvtárak jogi státusa az egyetem szervezetén belül, és – ami a legnagyobb gondot jelenti – a finanszírozási elvek sem egyértelműek”. Te miként vélekedsz e kérdésről?*

– A rendszerváltás óta mind a tudományos kutatás, mind a felsőoktatási könyvtárak ügye hátrányos megkülönböztetésben részesült. Ahogyan például most a kötelezőpéldány-szolgáltatás történik, az számomra érthetetlen. Az ország első számú egyetemi könyvtára hivatalosan egyetlen köteles példányt sem kap, persze bizonyos maradványpéldányok kivételével. De az alapműveket, a kézikönyveket, a tankönyveket, így az Osiris Kiadó alapvető kiadványait nem kapjuk meg, ezeket nekünk kell megvásárolnunk. Annak idején azt hallottuk, hogy az ODR révén hozzájutunk majd ezt kompenzáló bizonyos támogatásokhoz. De hát az ODR egészen más. Remek dolog, igen hasznos funkciót tölt be, de ebben a vonatkozásban rajtunk nem segít. Tragikus dolog az, hogy a könyvtár dologi költségvetése folyamatosan csökken. Nominálisan ugyanaz, de hát ez éppen egynolcados vagy egytizedes csökkentést jelent. Hogyan tudnánk így bármelyik európai egyetemi könyvtárral versenyezni? Én magam két évig voltam az Egyetemi Könyvtárigazgatók Tanácsának elnöke, aztán egészségügyi okokból lemondtam, de utódom, Virágos Márta is ugyanazért küzd, amiért én: hogy a felsőoktatási könyvtárak helyzetét valahogy szabályozzák. Részint, hogy egységes szerkezetű könyvtár legyen az egyetemeken, részint, hogy a finanszírozást valamiképpen határozzák meg. Ebből semmi nem került bele a törvénybe. Szinte csak megengedő jelleggel szerepel az, hogy az egyetem könyvtárát tarthat fenn. Tragikus. Kértük a miniszter urat, kértünk számtalan notabilitást. Mindenki azt válaszolta, hogy ez úgynevezett kerettörvény, amely ilyen „részletkérdésekkel” nem foglalkozhat. Ennek is a következménye, hogy az integrált egyetemek karokra esnek szét, a hallgatói normatívát a karok kapják, már szinte jótékonyágnak számít, ha fenntartanak központi intézményeket, akár a rektori hivatal, akár egy központi egyetemi könyvtár. Szeged persze kivétel, ott született egy csodálatos könyvtár, de ez egy különleges, egyedi-egyszeri eset és beruházás. Nálunk például a karok kimondták, hogy a központi könyvtár ne fizessen elő külföldi folyóiratokra, hogy a külföldi folyóirat-rendeléseket meg kell szüntetni. Óriási eredmény, hogy folyóirataink egy hányadát meg tudtuk őrizni. Ennek viszont az az „ára”, hogy a külföldi könyvek – aminek a területén mi mindig nagyon erősek voltunk, a vallási, a középkorral foglalkozó művek – aligha beszerezhetők. 1970-ben még meg lehetett nálunk találni a legfrissebb német, francia, spanyol stb. szakkönyveket. Ma már aligha. Nincs meg a könyvtárban a legfrissebb szakirodalom. Minden egyetemi tanácsülésen elmondom, hogy az egyetem két lábon áll: a minőségi oktatók az egyik, és a könyvtár, az információk tára a másik. Ez a második kiesni látszik. Biztos vagyok benne, hogy ezt a helyzetet meg kell változtatni. De hát a könyvtárügynek önmagában koránt sincs akkora befolyásolási képessége, hogy érdemben tehetne valamit. Így az egyik legnagyobb problémánk, hogy nem tudjuk szinten tartani a külföldi szakirodalom beszerzését.

– *Aki megfordul a könyvtárban, már az előtérben találkozhat az intézmény kiadványainak kínálatával. Még a ritkábban idelátogató számára is úgy tetszik, hogy hatalmas és sokfelé ágazó tudományos munkálkodás folyik az intézményben. Kérjük, szólj e vonatkozásban is a könyvtárról, tehát mint tudományos műhelyről.*

– Amikor a könyvtár funkcióiról, feladatairól beszéltem, nem említettem, de nyilvánvaló, hogy az Egyetemi Könyvtár nem egyszerűen a hallgatók igényeit kielégítő kölcsönző, hanem tudományos könyvtár. Régi tudományos rangját fel kell újítania. Nagy küzdelem ez, mert igyekezni kell a munkatársakat támogatni

abban, hogy tudományos fokozatokat szerezzenek. Ugyanakkor parttalanul nem lehet ezt csinálni, mert akkor a feldolgozó és egyéb könyvtári munkák látják kárát. Finom egyensúlyt kell tartani. Az elmúlt években három munkatárs szerzett tudományos fokozatot, még többen járnak doktori tanfolyamra. Azt szeretném elérni, hogy legalább hat-nyolc olyan szakember dolgozzon nálunk, aki PhD-fokozattal bír. Van olyan kollégánk is, aki akadémiai doktor. Döntően két osztály van, amelynek munkája eminenter tudományos jellegű, a Kézirattár és a Régi Nyomtatványok osztálya. Ezeken a területeken képes és tud tudományos eredményeket felmutatni a könyvtár. Aki persze tudományos munkát végez, akinek kutatónapja van, attól elvárom, hogy rendszeresen publikáljon. Azt hiszem, hogy szép eredmény, hogy újraindítottuk a könyvtár évkönyvét. Mostanra már ugyanannyi kötetete jelent meg, mint a régi folyamnak. Fialat kutatóink itt is publikálnak, de persze ez nem jelenti azt, hogy professzorokat is ne tudnánk megnyerni ennek az orgánumnak. A katalógusok, elektronikus katalógusok, az RMK-ról, az ősnymtatványokról, a metszetekről készült kiadványok jelzik könyvtárunk tudományos aktivitását, elért eredményeit. Egyedülálló adattárakat adunk közre felsőoktatás-történeti sorozatunkban, és az ELTE történetét taglaló kiadványsorozatunk is a huszonötödik kötetnél tart. Publikációink némi pénzt is hoznak a „konyhára”. Tavaly 150 ezer forintért vásárolták meg a kiadványainkat.

– *Végül, hiszen ezt az interjút csak abbahagyni lehet, befejezni aligha, szólnál-e valamit nemzetközi kapcsolataitokról?*

– Nekem mániám a közép-európai együttműködés. Az egyetem különben is nemzetközi intézmény. A saját kutatásaim is olyanok, hogy nemzetközi kapcsolatok nélkül elképzelhetetlenek. Külföldi egyetemeken sokszor kutatok, és természetesen kapcsolatokat építke ki. Együttműködünk számos külföldi egyetemmel és egyetemi könyvtárral, igen sokkal ezt az együttműködést frásos szerződés is rögzíti. Ilyen szerződésünk van Túrócszentmártonnal, Kolozsvárral, Prágával, Béccsel, Heidelberggel, Berlinnel és Krakkóval. Újabban nagyon jó viszonyunk alakult ki Belgráddal is. Kiállítást rendeztünk a szerb felkelés kétszázadik évfordulójára, aminek ottani kollégáink nagyon örültek, és azóta egyre intenzívebb a kapcsolatunk. Mivel én egyetemtörténeti kutató vagyok, hát legalább ötven egyetemmel állok kapcsolatban. De az elsődleges számomra a Kárpát-medence. A magyarság kultúráját itt lehet megőrizni és megmenteni.

– *Nagyon köszönjük az interjút, és őszintén kívánunk Neked személy szerint is, könyvtáradnak is további jó munkát!*

Mezey László Miklós–Vajda Kornél